

Alkmadders

NUMMER 155 - JAARGANG 39 - SEPTEMBER 2021
KWARTAALUITGAVE STICHTING OUD ALKEMADE

In dit nummer o.a.:

Firma Vink bestaat honderd jaar

De vervening van het Noordveen

Een wandeling door Oud Alkemade in 1953

Wat oude bidprentjes kunnen vertellen (deel 3)

De sluis in Roelofarendsveen, geschilderd door Joop van der Meer (Johanzn)

39e jaargang, september 2021, nummer 155
Kwartaluitgave van de Stichting Oud Alkemade.
Opgericht 16 december 1980.

Redactie

Alfred Bakker
Geert-Jan van Beek
Sjaak Bouwmeester
José van der Meer-van der Zwet (eindredactie)
Fons van Rijn
E-mailadres van de redactie:
alkmadders@ziggo.nl

Foto's (tenzij anders vermeld)

Leo Stiens en Agnes Turk
Archief Stichting Oud Alkemade

Donateursbestand en adreswijzigingen

Leon Hogenboom
06-531 93 655 of per e-mail:
hogenboomleon@gmail.com

Donateurschap

Nieuwe donateurs zijn van harte welkom.
U kunt zich aanmelden via onze website,
per e-mail via info@stichtingoudalkemade.nl
of telefonisch bij het secretariaat: 071-501 83 26.
De minimumdonatie bedraagt € 20,- per jaar,
te voldoen op bankrekening NL09 INGB 0005 4356 41
van Stichting Oud Alkemade. Per post ontvangen van
Alkmadders kost € 12,00 per jaar extra.

Losse nummers

Deze kosten € 5,75 en zijn verkrijgbaar tijdens de
openingsuren van het museum.

Openingstijden

Het Museum Oud Alkemade is geopend op
zondagmiddag van 14.00-17.00 uur en op
dinsdagmiddag van 13.30-16.00 uur.
In de maanden juli en augustus en op 1e Paasdag,
1e Pinksterdag en 1e en 2e Kerstdag is het
museum gesloten. Op 2e Paasdag en 2e Pinksterdag
is het museum wel open.

Secretariaat

Annelies van Wieringen (071-501 83 26)

Bezoek- en postadres Stichting Oud Alkemade

Saskia van Uylenburchlaan 22
2377 CE Oude Wetering
Telefoon: 071-3312168
E-mail: info@stichtingoudalkemade.nl
Website: www.stichtingoudalkemade.nl

De Stichting Oud Alkemade heeft de culturele ANBI-status
en betaalt daarom geen schenk- of erfbelasting. Uw schen-
king komt dus geheel ten goede aan de activiteiten van de
Stichting Oud Alkemade.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar
gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

INHOUD:

Van het bestuur	1
Tentoonstellingsnieuws	2
Uitnodiging namens het bestuur	3
Firma Vink bestaat honderd jaar	4
Lang leve de vakantie bij Oud Alkemade	6
Opruiming historische platen - de finale	7
Wat oude bidprentjes kunnen vertellen (deel 3)	8
Een wandeling door Oud Alkemade in 1953	11
Oproep: wie weet meer van deze foto	13
De vervening van het Noordveen	14
Het verborgen leven van Frans van Zomeren	18

Van het bestuur

Beste donateurs,

Wij zijn blij dat ons nieuwe depot klaar en ingericht is. Er is hard aan ge-
werkt door onze medewerkers om alles in orde te krijgen. Dat was een hele
klus, maar we hebben het voor elkaar gekregen zoals op de foto's te zien is.
Er is geveerd en de stellingen zijn geplaatst en ingeruimd zodat alles een
plek heeft gekregen in het nieuwe onderkomen.

Onze dank gaat uit naar mevrouw Annie van der Meer-van der Wereld en
de heer Loek Turk. Zij hebben jarenlang onze spullen in bewaring gehad
en ons daar heel erg mee geholpen.

U bent als donateur van onze stichting op de zondagen in oktober en
november van harte welkom om een kijkje te komen nemen in ons nieuwe
depot, waar u wordt rondgeleid door een van onze medewerkers. De
officiële uitnodiging hiervoor vindt u op pagina 3 van deze Alkmadders.
Ik zou zeggen: maak gebruik van deze gelegenheid om eens te zien hoeveel
spullen wij inmiddels bezitten.

Wij hebben de laatste weken ook weer volop mensen kunnen ontvangen
op de dinsdagmiddagen. Zij hadden deze middag nog tegoed voor ons
40-jarig bestaan, want afspraak is afspraak en het was weer heel gezellig.
Ook de voorbereidingen voor de volgende tentoonstelling zijn in volle
gang. Op de volgende pagina leest u hier meer over. Maar ook vóór die
tijd bent u natuurlijk van harte welkom.

U leest het, er is van alles te zien en te beleven bij ons in het museum en we
hopen van harte u weer te ontmoeten. Uiteraard houden we rekening met
de coronamaatregelen voor zover die dan nog van toepassing zijn.

Graag tot ziens!

Lex van der Zwet, voorzitter

Beste lezer,

Nu we weer eens een 'normale' Hollandse zomer achter de rug hebben, ligt er voor de komende herfstmaanden weer een goed gevulde Alkmadders voor u met veel interessante verhalen. We beginnen met een terugblik op de gezellige middagen die de afgelopen maanden hebben plaatsgevonden in ons museum als verlengstuk van de jubileum-activiteiten van 2020. Gelukkig kon dat nu weer en de bezoekers hebben ervan genoten.

De variëteit aan artikelen is weer groot. Van een honderdjarig bedrijfsjubileum tot de geschiedenis van een van de vele polders van voormalig Alkemade: de polder Noordveen bij Nieuwe Wetering die wellicht niet bij iedereen bekend in de oren klinkt. Maar daar komt na lezing van dit artikel vast wel verandering in. Het derde en laatste deel over oude bidprentjes speelt zich af in Rijpwetering.

Van minder ver terug in de tijd is een verhaal over een wandeling in 1953. De bekende schrijver J.J. Voskuil, van onder meer de romancyclus 'Het Bureau', wandelde in de persoon van Maarten Koning met een vriend door het destijds nog rustig Alkemade en deed onder meer Oude Wetering en Rijpwetering aan.

Een andere persoon die zijn voetsporen in Alkemade heeft achtergelaten is Frans van Zomeren, de 'stamvader' in indirecte lijn van de vele afstammelingen Van der Geest in Oud Ade en omgeving. Te veel om te publiceren in Alkmadders, daarom een samenvatting in dit nummer, maar in zijn geheel te lezen op onze website.

Al met al weer veel om te lezen in deze kleurrijke Alkmadders.

José van der Meer-van der Zwet, eindredacteur

Tentoonstellingsnieuws

In de vorige Alkmadders meldden we dat de tentoonstelling over **Oorlog en 75 jaar Bevrijding** verlengd is tot 31 december 2021. U heeft dus nog gelegenheid om deze tentoonstelling te komen bezoeken. Maak vooral gebruik van deze kans, want het is een bijzondere tentoonstelling met foto's en voorwerpen uit de oorlogstijd en van de bevrijding. Ook hebben we een tijdelijke opstelling met als titel **Een kijkje in het verleden** met voorwerpen uit ons eigen depot.

Inmiddels wordt de laatste hand gelegd aan weer een nieuwe tentoonstelling die we de naam **Van Toen naar Nu** hebben meegegeven. Deze tentoonstelling is vanaf **zondag 14 november** voor iedereen te bekijken. We hebben een groot aantal oude foto's en schilderijen verzameld van locaties in voormalig Alkemade. Van deze locaties zijn nieuwe foto's gemaakt, zodat u kunt zien wat

er veranderd is. Deze tentoonstelling wordt gecombineerd met gebruiksvoorwerpen uit vroegere tijden, met daarnaast eenzelfde voorwerp uit de huidige tijd.

De opening van de tentoonstelling is op zondag 7 november, maar helaas hebben we vanwege de geldende coronamaatregelen moeten besluiten alleen genodigden toe te laten. Bij deze opening vindt ook de presentatie plaats van een nieuw boek met de titel: **Alkemade, van toen naar nu**, uitgegeven door Veenerick Boek en Kantoor.

Het boek is op dezelfde wijze opgezet als de tentoonstelling en is zowel bij het museum als bij Veenerick verkrijgbaar.

Hieronder een voorbeeld van hoe de tentoonstelling **Van Toen naar Nu** en het boek **Alkemade, van toen naar nu** er uit gaan zien. Een blik op Oud Ade toen, en wat we nu op diezelfde plek zien.

Uitnodiging

Beste Donateur en Vriend van Stichting Oud Alkemade,

Ons nieuwe depot is klaar! Het gebouw lijkt op een tuindersschuur uit het Veense verleden. En wat is 't ie mooi geworden! Dat willen we u natuurlijk graag laten zien. Want als Vriend van Oud Alkemade bent u een van de eersten die we uitnodigen om - na deze moeilijke coronatijd - een kijkje te komen nemen in ons museum.

Om daar de nieuwe expositie te bekijken en ook om u te verbazen over het prachtige depotgebouw. En over de enorme omvang van onze collectie, van ons bezit, die we nu op één plek bij elkaar hebben gebracht. Meer dan 5.500 voorwerpen die allemaal te maken hebben met de voormalige gemeente Alkemade en haar bewoners.

U bent van harte welkom op één van de (negen) zondagmiddagen in oktober en november. Vooraf aanmelden is niet per se noodzakelijk. Alle rondleidingen worden begeleid door medewerkers van ons museum. Omdat het depot normaal gesproken niet toegankelijk is voor bezoekers, is deze bezichtiging voor u - als donateur en vriend van Oud Alkemade - juist zo uniek.

Dank jullie wel

We zijn de twee families die onze depotcollectie al die jaren kosteloos 'onderdak' hebben gegeven grote dank verschuldigd. We zijn ook alle sponsors dankbaar die ons een extra steuntje in de rug hebben gegeven om de bouw van dit prachtige depot mogelijk te maken. Dank jullie wel allemaal!

'Verhuizen kost bedstro' is een oud gezegde wat ook voor ons museum opgaat. Onze reserves zijn op. Maar dat vinden we niet erg. Want het is goed besteed aan het nieuwe gebouw, aan nieuwe stellingen, aan de inrichting en aan de afwerking. Honderden uren hebben onze vrijwilligers eraan besteed. Dank voor jullie enthousiaste medewerking! Als 'bouwheer' was het voor mij een eer én genoeg om met jullie samen te werken. We kunnen met z'n allen trots zijn op het resultaat!

Pieter van Ruiten

Foto links: De boerenkar arriveert bij het museum. Foto midden: De eerste spullen staan in het nieuwe depot. Foto rechts: Tevreden gezichten bij het verhuisteam. V.l.n.r. Ton van Klink, Pieter van Ruiten, Jan Zoetendaal en Antoon Schouten. Op de achtergrond Sjaak Koek.

Van smederij tot Installatie Groep

Fons van Rijn

Op 15 mei 1921 begon de 38-jarige Piet Vink uit Halfweg een smederij op Zuideinde 18 in Roelofarendsveen, schuin tegenover de toenmalige groenteveiling. Hij richtte zich op de verkoop van kachels en eigengemaakt gereedschap voor tuinders. Honderd jaar later is zijn achternaam terug te vinden op een groot pand op het bedrijventerrein Veenderveld, langs de A4. Een goede reden voor een terugblik.

Het verhaal wil dat Piet Vink en zijn gezin in 1921 door de gebroeders Piet en Jan Dobbe, de grondleggers van het huidige transportbedrijf, per boot naar Roelofarendsveen zijn verhuisd. De broers zouden het gezin Vink op de terugweg van hun tocht naar Haarlem, waar zij groenten hadden afgeleverd, hebben opgepikt.

Piet Vink.

Piet Vink nam in de Veen de smederij/ijzerwinkel over van Jacobus Hendrikus Stipdonk. Hij had al snel een goede naam, Piet Vink leverde kwaliteit. Vooral zijn graaf, door tuinders gebruikt om te spitten, 'sneed' beter door een bijzondere constructie. Als een soort keurmerk sloeg hij, waarschijnlijk met een slagpen, vaak zijn achternaam in het ijzer van door hem gemaakte gereedschap. Rond 1920 stond de economie in de Veen er redelijk goed voor. Zo was er sinds 1912 een heuse spoorverbinding met de buitenwereld, vooral voor de tuinbouwproducten, en had in 1919 de eerder genoemde veiling een nieuw kantoor gekregen.

Piet Vink in de oude smederij.

Ruilverkaveling

Een flinke sprong voorwaarts maakte de firma Vink in de jaren vijftig toen er grote stalen kassen werden gebouwd, vaak in samenwerking met Veense bouwbedrijven. Het is de tijd dat zoon Siem en schoonzoon Siem Bakker de leiding van het bedrijf versterkten en de naam veranderde in Firma P.Th. Vink & Zonen. De ruilverkaveling eind jaren vijftig/begin jaren zestig leverde veel werk op. Er werden in de Veen bijna honderdvijftig huizen en

bijbehorende kassen gebouwd die ook nog eens verwarmd moesten worden. Het was het begin van de installatietechniek waarin vooral Siem Bakker zich specialiseerde. Hij legde daarmee de basis voor het huidige installatiebedrijf.

Ondertussen breidde het bedrijfspand zich aan de achterkant van Zuideinde 18 steeds verder uit met stukjes nieuwbouw, waardoor de vroegere tuinderij van de familie Bart van der Zwet steeds meer bebouwd raakte. Begin jaren zestig werd besloten aan de voorkant, aan het Zuideinde, een groot pand neer te zetten met ruimte voor woningen, kantoor en een grote winkel. Men kon er onder meer terecht voor huishoudelijke artikelen, witgoed en fietsen. Het pand is later verbouwd tot appartementen.

Het is ook de tijd dat de welvaart toenam en er buiten het dorp werd gekeken. Peter Bakker, de huidige directeur van Vink Installatie Groep: "Het is een belangrijke verdienste van mijn vader geweest dat hij grote klanten uit de verre omgeving binnenhaalde. Klanten die nog steeds klant

Siem Vink (links) en Siem Bakker.

De winkel van Vink in de jaren zestig.

KERSTARTIKELEN

Zie onze speciale aanbiedingen en Toptreffers!
Kandelaars in smeedijzer, koper en hout.
KAARSEN en KERSTBOOMVERLICHTING
en alles voor kerstboom, tafel en wand.

VERSIERINGEN
Voor koken, bakken en braden: allerlei blikken, ovens, fornuizen en komforen.

Gero Zilmeta en Zitduro
komplete cassettes en losse delen voor EXTRA PRIJZEN.

Wasapparaten voor speciale prijzen van ZANKER met GARANTIE!

Kombinatie luxe	van 1278,-	voor 975,-
Volautomat 431	van 918,-	voor 654,-
Droger	van 578,-	voor 395,-
Vaatwas automaat	van 1308,-	voor 975,-

Stofzuigers, koelkasten, vrieskasten, koffiezetapparaten, molens, mixers en afzuigkappen.
Elektr. snijmachines voor uw heerlijk vlees en brood.

Speelgoed - Rijwielen - Geysers - Boilers

VINK **ZUIDEINDE 18**
TELEFOON 01713-2330-2574
ROELOFARENDSEVEEN

Die ook uw C.V. en bouwpakketten levert en kassen bouwt.

Een advertentie in de kersttijd.

zijn. Onder meer bloembollenbedrijven in de bollenstreek, waar bollen met warmte en lucht werden behandeld, maar ook de veilingen in Aalsmeer en Naaldwijk en later is daar ook Rijnsburg bijgekomen. De hallen van de veiling in Aalsmeer waren zo hoog dat we er zelf een speciale hoogwerker voor hebben ontwikkeld en gebouwd in 1970. Deze hoogwerker bestond uit een werkplatform van 12 meter lang en 2,5 meter breed wat hydraulisch naar 11 meter hoogte kon stijgen.”

Nadat Siem Vink al eerder het bedrijf had verlaten, nam Peter Bakker in 1988 op 28-jarige leeftijd het stokje van zijn vader over. “Die overgang verliep geleidelijk. Hij bleef nog een tijdje op de achtergrond aanwezig. Hij had altijd belangstelling in het bedrijf en dat is zo gebleven tot hij stierf in juni 2020.”

Het bedrijf aan het Zuideinde.

Veenderveld

Peter Bakker: “Een van mijn betere besluiten is de verhuizing in 2002 van het bedrijf van het Zuideinde naar het bedrijventerrein Veenderveld. Op het Zuideinde zaten we toch wat achteraf. Nu zitten we alweer negentien jaar op een mooie locatie, dat werkt prettiger en maakt ook een betere indruk.” “We zijn flink gegroeid. Toen ik directeur werd, waren er 37 werknemers in dienst, ik weet het nog precies. Inmiddels is dat aantal opgelopen tot 180 man. In 2000 zijn we gestart met loodgieterswerk en in 2007 is de afdeling elektrotechniek erbij gekomen na overname van Van der Meer Electro.”

“Overigens is het groter worden van het bedrijf voor mij geen doel op zich, ik zie daar ook de nadelen van. Ik vind het wel prettig dat ik de werknemers nog bij naam ken. We zijn een familiebedrijf en dat geldt ook voor de medewerkers. Er zijn binnen het bedrijf allerlei familieverbanden zoals broers, zwagers, neven, vader/zoon en ook vader/dochter. Het is belangrijk dat de sfeer goed is. Veel medewerkers blijven voor langere tijd, begin dit jaar nog nam iemand afscheid na een dienstverband van veertig jaar. Er gaan natuurlijk ook mensen weg, maar ze komen soms ook weer terug. De laatste jaren meldden zich meerdere oud-werknemers. Dat deed me goed.”

Peter Bakker: “We hebben met goed opgeleide medewerkers veel kennis in huis. Het is duidelijk dat duurzaamheid in de toekomst een grote rol gaat spelen. Daar hebben we al veel ervaring mee. Al in 1990 kregen we de eerste opdrachten om warmtepompen te installeren.

Ik sta er niet alleen voor, ik weet me gesteund door bijzonder betrokken werknemers. Bovendien loopt mijn oudste zoon nu een aantal jaar mee in het bedrijf. Ondanks dat ik het nog goed naar mijn zin heb, gaan we een stappenplan maken, zodat het bedrijf voortgezet kan worden door de volgende generatie.”

De tekenkamer in de jaren zeventig.

Vink Installatie Groep

De werkzaamheden van de firma Vink zijn in de loop der jaren flink uitgebreid tot een compleet pakket. De gebieden waarop het bedrijf actief is: klimaatinstallaties (verwarmings- en koelinstallatie, ventilatie en luchtbehandeling), sanitaire installaties, elektrotechniek, service en onderhoud, beveiliging (toegangscontrole, camerabewaking, brand- en inbraakbeveiliging) en duurzame technieken.

Spanten naar Indonesië

Niet alle spanten die de firma Vink in de jaren vijftig van de vorige eeuw afleverden vonden hun bestemming in een kas, een onbepaald aantal kwam op het eiland Flores (Indonesië) terecht. Dat kwam omdat de Veense missionaris Franciscus Petrus Bakker, die daar zijn werkgebied had, besloten had dat de daar te bouwen kerken en scholen wel enige Veense stevigheid konden gebruiken. Tijdens een vakantie in de Veer werd hij het eens met de firma Vink en enige tijd later werden de spanten naar Flores verscheept. Onbekend is of de spanten nog overeind staan.

Lang leve de vakantie bij Oud Alkemade

De vraag van de gemeente en organisatie De Driemaster leek zo simpel, maar was het zeker niet: *“Haal de ouderen van onze gemeente uit het isolement waar ze door de coronacrisis in zijn beland”*.

Met hulp van de vrijwilligers kan iedereen naar binnen.

Aan zo'n oproep geeft Museum Oud Alkemade uiteraard van harte gehoor.

Bestuursleden Lex van der Zwet en Pieter van Ruiten hebben onmiddellijk nadat de regering het licht voor museumbezoek weer op groen had gezet een speciaal vakantieprogramma samengesteld en die met een uitnodiging aan alle verenigingen en tehuizen in de gemeente gestuurd. De dinsdagmiddagen in juli, augustus en september werden gereserveerd om groepen senioren te ontvangen in ons museum. Nou, dat hebben de organisatoren geweten! Het bleek een schot in de roos te zijn, juist in deze vakantiemaanden.

In heel korte tijd waren alle dinsdagen ingevuld. Met een vriendelijke ontvangst, een rondleiding door Lex, enthousiaste verhalen van Pieter en een gezellig praatje van de gastvrouwen genoten velen van een gezellige middag in het museum.

Bewoners van de Jacobus lieten zich graag verwennen.

Veel aandacht van de mensen van het Hof van Alkemade voor het verhaal van Pieter van Ruiten.

De burens van de Saskia van Uylenburchlaan waren ook van de partij.

Opruiming historische platen - de finale

Geert-Jan van Beek

In het maartnummer van Alkmadders beloofden we verslag te doen van het verloop van onze opruimingsactie van historische platen uit het blad De Bouwmeester (zevende jaargang 1894-1895). We hebben inmiddels 23 platen een nieuwe bestemming kunnen geven. Van verschillende kanten kregen we positieve reacties op onze schenking. Zo meldde de conservator tekeningen & prenten van het Haags Gemeente Archief ons dat de conditie van de platen behoorlijk tot goed is. Ze bleken interessant te zijn voor het HGA omdat het Archief ze nog niet in de collectie had.

Ook een paar lezers reageerden op het artikel. Een lezer met familie in Arnhem had contact gezocht met de historische vereniging aldaar. Die bleken geïnteresseerd te zijn in platen van Arnhem. En ook uit Elburg kwam een reactie. De Stichting Vrienden van de Sjoel Elburg hoopte dat er misschien nog platen beschikbaar waren van het Joodse gebedshuis in Elburg. We moesten ze helaas teleurstellen.

Inmiddels is de herkomst van de platen wel duidelijk geworden. Ze zijn afkomstig uit een oud huis in Delft. Dit huis kwam vele jaren geleden via een erfenis in handen van een inwoner van Nieuwe

Wetering. Hij vond bij het leegruimen van de woning deze map met platen. Omdat hij niet wist wat hij er mee moest doen en wel zag dat het om een architectuur tijdschrift ging, is hij er mee naar de woningbouwvereniging gegaan. En via de woningbouwvereniging kwam de map uiteindelijk bij Oud Alkemade terecht.

Onderwerp	Aantal	Bestemming
Stadsschouwburg Amsterdam	4	ITA Amsterdam *
Notariswoning Katwijk	2	Vereniging Oud Katwijk
Boswachterswoning Ginniken	2	Stadsarchief Breda
Kinderziekenhuis	4	Haags Gemeente Archief
Dubbelwoonhuis Duindorp	3	Haags Gemeente Archief
Inrichting voor ooglijders	1	Haags Gemeente Archief
Winkelpui Dennenweg	1	Haags Gemeente Archief
Pastorie Kethel	1	Gemeentearchief Schiedam
Villa Rozenhof	1	Regionaal Archief Dordrecht
Parochiekerk Wierum	2	Gemeentearchief Sneek
Badhuis Ned./Isr. Gemeente	2	Ned./Isr. Gemeente Arnhem

*Internationaal Theater Amsterdam

De hier onder genoemde platen liggen nog te wachten op een belangstellende. Mochten er nog lezers zijn die geïnteresseerd zijn in een of meerdere platen, dan kunnen zij zich melden bij de secretaris van de Stichting Oud Alkemade Annelies van Wieringen, telefoon 071-5018326 of per e-mail naar info@stichtingoudalkemade.nl.

Onderwerp	Aantal
Oost-Indischhuis Amsterdam	5
Ingangen Openbare Lagere Scholen Amsterdam	2
Café-Restaurant Willemsen Amsterdam	4
Post- en Telegraafkantoor Krommenie	1

Een afbeelding van een van de nog beschikbare platen. Het betreft het ontwerp voor het Café-Restaurant Willemsen aan de Heiligenweg in Amsterdam.

Wat oude bidprentjes kunnen vertellen

(DEEL 3)

Albert Bisschop

Deze laatste aflevering over bidplaatjes uit het oude Alkemade heeft te maken met de voormalige korenmolen en grutterij aan de Kleipoel bij Rijpwetering. Het raakt de molenaarsfamilies Van Abenes, Van der Velden en De Heus.

Deze korenmolen kent een lange geschiedenis. De oudste vermelding die ik tegenkwam van de korenmolenaar, is die van Dirck Lenertsz van Griecken (akte van 24 juni 1667). Daarna volgden Cornelis Michielsz Vercade en Dirk Pieters van Abenes. Bij deze laatste persoon begint het volgende familierelaas.

De korenmolen en grutterij

Dirk Pieters van Abenes werd waarschijnlijk eigenaar van de molen rond 1704, toen de oude Cornelis Vercade stierf. Een koopcontract of andere aanwijzing heb ik niet gevonden.

Dirk van Abenes trouwde en kreeg - voor zover bekend - elf kinderen. Geen van hen werd ouder dan twee jaar. Toen ook de laatste twee kinderen in januari 1733 stierven, hadden de ouders geen vooruitzicht meer op nakomelingen en lieten ze een testament opstellen waarin andere familieleden tot erfgenaam werden benoemd. Maar plotseling keerde het tij: een jaar later werd een dochter geboren, Anna of Antje. Dit kind bleef god zij dank in leven.

Antje van Abenes trouwde 26 mei 1754 met Huijg van der Velden. Enkele jaren later stierven de ouders van Antje. Omdat Antje de enige erfgenaam was, werden zij en Huijg eigenaar van de korenmolen en het bijbehorende huis.

Huijg van der Velden en Antje hebben voor zover ik kan nagaan zes kinderen gekregen. Twee stierven vroegtijdig, zodat er twee zoons en twee dochters overbleven: Jan, Dirk, Johanna en Theodora. Van de twee zoons heb ik weinig gegevens kunnen vinden. De twee dochters bleven ongetrouwd en woonden hun leven lang bij de ouders.

In 1785 bouwde Huijg van der Velden een nieuw huis bij de korenmolen. Op de luchtfoto zie je het pand helemaal rechts. Hij verhuurde het aan Gerrit de Heus

Links het oude molenaarshuis annex grutterij, rechts het nieuwe. In het midden de boerderij van de familie Bisschop, gebouwd in 1907. Foto uit 1951.

voor twaalf gulden. Gerrit was in datzelfde jaar getrouwd en vanaf die tijd vind je hem in allerlei akten terug als korenmolenaar.

In 1791 bouwde Huijg een ander huis in Rijpwetering en vertrok daarheen met zijn twee dochters. Waarschijnlijk ging hij rentenieren en liet het hele maalwerk over aan Gerrit de Heus.

In 1796 verkocht Huijg van der Velden de molen met het bijbehorende huis aan de broers Adriaan en Jan van Grint, maar blijkbaar zagen die er geen brood in en ze verkochten in 1801 alles door aan Albert

Alders en zijn vrouw. Maar ook zij zaten er mee in hun maag, want in 1803 kocht Huijg van der Velden de twee panden terug en verkocht het huis, waarin ook een grutterij was, aan Leendert van Grieken en Gerrit de Heus, die al die tijd de feitelijke molenaar was. Leendert van Grieken ging wonen in het oude huis bij de molen.

Het nieuwe huis waarin Gerrit de Heus woonde, en de molen zelf, werden pas in 1822 door de kinderen van Huijg van der Velden verkocht aan Kornelis de Heus, een zoon van Gerrit de Heus, die in de voetsporen van zijn vader trad.

De korenmolen met het molenaarshuis; rechts achter de bomen ligt het in 1785 gebouwde molenaarshuis. Foto gemaakt in 1905 of eerder.

Het oude molenaarshuis op een aquarel van Jan Verheul, september 1928.
Bron: Boerderijen in Zuid-Holland; aquarellen van J. Verheul dzn. Uitgeverij Terra in Zutphen.

Huig van der Velden was ook armmeester van de Ade. Dat was de buurtschap die zich vroeger uitstreckte van de huidige Poeldijk bij Rijpwetering tot en met de Ader- en Buurterpolder. Tegenwoordig zijn wij vertrouwd met het gegeven dat een gemeente bijstand verleent aan mensen die geen of te weinig inkomen hebben. Vroeger bestond zoiets niet. Deze hulp werd gegeven door plaatselijke charitatieve instellingen, vaak door de kerken gesticht. De kas waaruit hulpbehoevenden een periodieke of incidentele uitkering kregen, werd door de plaatselijke kerkleden en bewoners aangevuld via giften of schenkingen. Dat gebeurde in de vorm van geld, maar het kwam ook voor dat iemand een stuk grond schonk. Sommige instellingen kregen op die manier een flink bezit aan grond. Via verpachtingen kon dan de armenkas jaarlijks aangevuld worden. Degenen die deze kas beheerden, en aanvragen om hulp moesten beoordelen, heetten 'armmeesters'.

Johanna van der Velden

Johanna van der Velden was het tweede kind van Huijg van der Velden en Antje van Abenes. Ze werd in de kerk van Rijpwetering gedoopt op 23 oktober 1757. Theodora was haar jongere zus. Johanna en Theodora bleven ongetrouwd en woonden – zoals hierboven al gemeld – hun leven lang bij hun ouders. Toen Johanna echter in 1827 stierf, verkocht Theodora als laatste overlevende het huis in Rijpwetering en vertrok naar Sassenheim, waar zij 19 september 1840 overleed.

Anna van der Hoorn

Het tweede bidprentje is van een schoonzus van Johanna van der Velden. Haar broer Dirk trouwde op 23 mei 1791 met Antje van der Hoorn, geboren in Uijterbuurt bij Zevenhoven en gedoopt in Zevenhoven op 1 mei 1756. Haar ouders waren Dirk Willems van der Hoorn en Cuniertjen Willems Cruijsheer. Ze had nog een oudere zus Gertridis. Dirk van der Hoorn was armmeester in Nieuwveen.

Het echtpaar Dirk van der Velden en Anna van der Hoorn heeft de eerste jaren in Rijpwetering gewoond, op de Poeldijk, waar hun twee eerste kinderen werden geboren. Daarna zijn ze naar Nieuwveen verhuisd. Daar kregen ze nog een dochter.

Jannetje Kruijsheer

Jannetje Kruijsheer was een jongere zus van de moeder van Anna van der Hoorn. Ze werd geboren in de Uiterbuurt van Zevenhoven. Volgens de telling van het bidprentje zou dat geweest moeten zijn op 6 september 1726. Er is op of rond die datum geen doop te vinden van een Jannetje of Johanna, wel op 15 oktober. Zij was 'geestelijke dochter' ofwel 'klopje'. In de tijd van de republiek waren kloosters verboden. Wilde iemand priester of kloosterling worden, dan moest hij of zij naar het buitenland uitwijken. Er was echter voor vrouwen een vervangende mogelijkheid om een religieus leven te

leiden in eigen omgeving. Iemand legde dan in de handen van een priester de gelofte af om ongehuwd en sober te leven. De geestelijke leiding lag in handen van deze priester. Het verschil met een kloosterling was, dat zo'n klopje zelfstandig woonde met eigen bezittingen en dat ze zichzelf in haar onderhoud moest kunnen voorzien.

De herkomst van de naam 'klopje' is niet zeker. Een aannemelijke verklaring is deze: het gaat om een persoonlijk gevoel van roeping tot deze vorm van leven en men verwoorde dit door te suggereren dat Jezus dan op hun hart klopte om zich aan hem te wijden.

Ook in Alkemade zijn namen van klopjes bekend. Het kohier van 1680 noemt er drie, woonachtig in het Lageland bij Oud Ade: Jannetje Frans, 'dienstmaagd' bij pastoor Van der Plaat, Jaepge Cornelis, geboren op de Moppenhoeve en Annetje Pieters Cluijt. Theo van der Poel noemt in zijn boek 'Hoe de kerkklokken in Alkemade zijn gaan luiden' nog drie andere klopjes, ook uit het Lageland: de twee zussen Jaapje en Neeltje Dirksdr. Deijserman en Maartje Willems Leliveld. Ten slotte vermeldt Jan Kuipers nog Debora (roepnaam Diewertje) Lyclaes, geboren 17 juni 1687 en gestorven 31 december 1779. Zij was de dochter en enige erfgename van Jan Pieterse Lyclaes, eigenaar van de hofstede Couwenhoorn in Roelofarendsveen. Als grote weldoener van de kerk hangt haar portret in de pastorie van de St Bavokerk in Oud Ade.

Het schilderij van het klopje Diewertje Lyclaes.

Oorsprong van de bidprentjes

Bidprentjes voor een overledene zijn een variant op de veel oudere devotieprentjes, die voornamelijk bij katholieken in zwang waren. Het gebruik van deze overlijdensprentjes schijnt ontstaan te zijn rond 1600 in Amsterdam. In die tijd van de schuilkerken was het uitoefenen van de katholieke godsdienst in het openbaar verboden. Als een priester in Amsterdam overleed, schreven klopjes op de achterkant van zo'n devotieprentje het overlijdensbericht en deelden deze uit aan vrienden en kennissen. Toen er rond 1800 weer vrijheid van godsdienst kwam, kon de tekst op de achterkant gedrukt worden en werd het gebruik van deze overlijdensprentjes algemener bij de meer gegoede burgers die dit konden betalen.

De afbeelding op de voorkant was in die tijd van de hand van gerenommeerde graveurs uit Antwerpen. Namen als Theodoor van Merlen, Cornelis Galle, Gaspar Huijbrechts (Huberti) en Alexander Voet staan vermeld bij voorstellingen uit de bijbel of afbeeldingen van Jezus, Maria en andere personen of heiligen.

Op de achterkant stond altijd de naam en sterfdag van de persoon in kwestie, met leeftijd. Geestelijken en religieuzen werden apart als zodanig genoemd. Bij vrouwen werd de echtgenoot vermeld. Daaronder kwamen enkele citaten uit de bijbel die passend waren bij de overledene.

Na 1840 veranderde de mode. Parijs werd toonaangevend. Thema's rond dood, rouw en graf nemen de plaats in van bijbelse voorstellingen. De eerste afbeeldingen waren kerkhofprentjes vol treurmissymbolen, maar later kwamen daarvoor in de plaats allerlei heiligen.

In 1823 gaf paus Pius VII de mogelijkheid tot een volle aflaat voor de overledene, via een voorgeschreven gebed bij het kruis. Rond 1840 kwam een drukker op het idee dit kruis en gebed op te nemen in het bidprentje, zodat de overledene er direct baat bij had.

In latere tijden kwam er steeds meer variatie in de afbeelding. Ook de kleurendruk deed zijn intrede.

Na de laatste oorlog veranderde het kerkbeeld echter drastisch en maakte het godsdienstige element plaats voor een seculiere tekst over de gestorvene zelf. Het 'bid'-prentje werd een 'gedachtenis'-prentje, met vaak een foto.

Een wandeling door Alkemade in 1953

Bewerkt door Alfred Bakker

Han Voskuil in de jaren vijftig, foto gemaakt door zijn vrouw Lousje.

Inleiding

J. J. (Han) Voskuil publiceerde in 1963 het boek **'Bij nader inzien'**. Zijn alter ego Maarten Koning maakt in dat boek in 1953 met vriend Klaas de Ruiter een wandeling van Aalsmeer naar Leiden, die onder meer door Leimuiden, Oude Wetering en Rijpwetering voerde. In Voskuils beschrijving komen herkenbare objecten en wegen voor: de Tolbrug in Leimuiden, de Willem van der Veldenweg, de Heilige Geestmolen, het pontje over de Wetering, de Veerstraat, de Ripselaan en De Vergulde Vos in Rijpwetering.

Hieronder volgt de integrale beschrijving van die wandeling die we oppakken nadat ze Leimuiden verlaten hebben en op de Willem van der Veldenweg rechtsaf slaan de Heiligegeestlaan op.

“Leimuiden - Oude Wetering

Bij het eerste kruispunt sloegen ze rechtsaf. De weg liep hier dicht langs de dijk van de Brasem, die wat hoger lag, zodat ze het water alleen konden horen klotsen tegen de schoeiingen. In het weiland voor de dijk stond een afgetakelde molen, met een kleine schuur ernaast. Hij kraakte en piepte in de wind. Bomen waren hier

De Heilige Geestmolen op een ansichtkaart uit 1975 van Rien de Koning.

nergens meer. Het land was kaal en kleurloos. Door de hoger liggende dijk werd de wind, die weer schuin van voren kwam, iets gebroken. Soms zag je een regen van druppels boven de dijk uit spatten. In Oude Wetering werden ze met de veerpont over de uitloper van het meer gezet. Klaas ging bij de veerman staan, die de boot aan een kabel over het water trok. Maarten stond iets terzijde. Het water was woelig en kletste tegen het hout van de pont. Aan de overkant stond een lange rij lage huisjes, sommige met grote, vooruitspringende veranda's.

De pont met Gijs van Staveren in slecht weer (met dank aan Nel van de Weteringh-van Staveren).

“Krijgen we regen?” vroeg Klaas aan de veerman.

“Het kon wel eens slordig weer worden,” antwoordde hij zonder naar de lucht te kijken.

“Kende jij die uitdrukking?” vroeg Maarten, zodra ze weer op de weg liepen.

“Een prachtige uitdrukking, hè?” zei Klaas. “Het volk kan soms verrekte beeldend zijn.”

In een veranda stonden rieten stoelen tegen de muur opgestapeld. Op de hoek,

waar de weg van het meer afboog, bleven ze even staan en aten staande een boterham. Het meer was hier wijd en grauw met korte golven, vol schuimkoppen. Maarten bukte zich, pakte een steentje en probeerde het over het water te keilen, maar het verdween onmiddellijk in een golf.

“Het water is te woelig,” zei hij.

“Zeg maar gerust dat je het niet kunt,” zei Klaas met een volle mond.

Ze draaiden zich, nog kauwend, om. Voordat ze twee minuten gelopen hadden, begon het opnieuw te regenen.

Hotel Meerzicht alias Café Klein met veranda tegenover de veerpont, ca. 1940.

Oude Wetering - Rijpwetering

Na een half uur stortregende het uit een egaal dichtgetrokken loodgrijze lucht en bij een harde wind. Ze liepen zwiingend naast elkaar, zoveel mogelijk aan de linkerkant van de weg, om nog wat beschutting te hebben van de hoge populieren. Maarten had zijn tas voor zijn borst genomen. Af en toe haalde hij zijn drijfmatte zakdoek uit zijn zak en wreef ermee over zijn gezicht. Zijn haar plakte over zijn voorhoofd. Zijn broek begon te kledderen om zijn benen. Er was nergens iemand te zien. De weilanden lagen hier eindeloos ver en verlaten. De boerderijen stonden ver in het land. Boven hun hoofd zwiepten de populieren in de wind en de regen. Terwijl Klaas onverstoorbaar doorliep, zonder op of om te kijken, zijn tas aan zijn gestrekte arm, draaide Maarten zich om en liep achteruit naast hem verder. Hij blies in zijn handen om ze weer warm te krijgen. Er kwam hen een

De Ripselaan in ca. 1900 met de Lijkermolens 1 en 2 aan de horizon.

bus achterop. Toen hij toeterde, weken ze uit naar de zijkant van de weg om hem te laten passeren en deden snel nog een pas opzij voor het onder de banden wegspuitende water. Ze keken hem na.

“Die gaat naar Leiden,” merkte Klaas op, toen de bus om de bocht verdween.

Maarten knikte en likte de regen van zijn lippen. Zijn voorhoofd was gevoelloos geworden van de kou. Hij wreef er hard met de toppen van zijn vingers over om het warm te krijgen. Klaas sjokte in zichzelf gekeerd een halve meter voor hem uit, met vuurrode, uitstekende oren.

“Zullen we wat zingen?” vroeg Maarten, toen hij na een paar snellere stappen weer naast hem liep.

“Zing jij maar. Ik kan niet zingen,” antwoordde Klaas.

Maarten zette de socialistenmars in. In de wind en de regen ging het geluid van

zijn stem verloren. Na een paar regels was hij buiten adem. Hij ging over in een ongearticuleerd neuriën, en toen ook dat te vermoeiend bleek probeerde hij te fluiten. Maar fluiten tegen de wind en in de regen gaat niet.

“We moesten straks maar eens de rest van ons brood opeten,” zei Klaas. Hij moest hard praten om verstaanbaar te zijn.

“Heb jij een lepel bij je?” vroeg Maarten.

Klaas probeerde te glimlachen, maar zijn gezicht was daarvoor te koud geworden. “Ik slurp mijn eten altijd,” zei hij met een mislukte grijns.

In Rijpwetering aan de Koppool gingen ze een café binnen. Bij het biljart stonden twee mannen. Om een tafel achterin zaten een paar mensen te drinken. Niemand lette op hen. Het was een donker, lang vertrek met een grote kachel in het midden. Toen ze hun jassen hadden uit-

getrokken en voor de kachel hadden gehangen, kwam een man aan de tafel naar hen toe om te vragen wat ze wilden.

“Je kunt toch wel even zeggen dat het weer wat minder is,” zei Maarten binnensmonds toen de man onbewogen weer wegslofte. Hij probeerde met zijn zakdoek zijn gezicht en zijn haar te drogen en hing hem toen naast zijn jas over de leuning van een stoel. Zelf schoven ze nu zo dicht mogelijk bij om hun broekspijpen te laten drogen. Klaas had een handdoek uit zijn tas gehaald en roste zijn hoofd af. Hij maakte zijn overhemd open en stak de handdoek half naar binnen. Ten slotte liep hij naar een spiegel in de hoek en begon zijn haar te kammen.

“Is jouw tas van binnen ook nat geworden?” vroeg hij, toen hij weer terugkwam. Maarten zat met zijn benen om de kachel zijn kaart te bekijken. “Nog 24 kilometer,” zei hij. Hij schoof de kaart achter zich op tafel. “Verdomd gek, hè, dat niemand op je let,” zei hij wat zachter, terwijl hij naar de biljartende en pratende mannen keek. “Ze vinden het normaal.”

“Jij moet niet altijd applaus willen hebben,” zei Klaas glimlachend. Hij rekte zich achterover en strekte zijn armen uit. Maarten legde zijn armen op zijn knieën, trok de boord van zijn blouse wat verder van zijn hals en boog zich voorover naar de kachel. Zijn gezicht was gaan gloeien. Klaas legde zijn benen op een stoel tegenover hem. Je kon de damp uit de natte kleren zien opstijgen. Het was warm in het vertrek. Het geluid van de tikkende ballen en gedempte stemmen maakte soezerig.

“Ik denk dat ze ons voor gevaarlijke gekken houden,” zei Maarten dromerig.

“Maar net doen of ze er niet zijn, jongens! Biljarten als je leven je lief is!” Hij glimlachte.

Klaas geeuwde. “Wat zei je?”

“Als je valt dan lei je,” antwoordde Maarten.

Klaas grinnikte.

“We zijn wat melig,” stelde hij vast.

“Nog 24 kilometer,” zei Maarten, “over goed bestrate wegen.”

Zijn ogen waren klein geworden. De kachel leek steeds dichterbij te komen.

Toen richtte hij zich met een ruk op. “We moeten eten. Op krachten blijven.” Hij tilde lui zijn tas van de grond.

“Dit is toch eigenlijk wel een verdomd goede critiek op de auto,” zei Klaas tevreden.

De Vergulde Vos in de jaren veertig van de vorige eeuw.

Rijpwetering - Leiden

Twee en een half uur later kwamen ze tot op hun huid doorweekt Leiden binnen, bij de Spanjaardsbrug. Het liep tegen half vijf. Bij dit weer waren de straten bijna uitgestorven. Het begon al te schemeren. De wind was in de loop van de middag iets minder geworden. De regen was eerder toe- dan afgenomen, maar hield nu plotseling op. Koud, nat, en moe liepen ze de Breestraat door. In een winkel kocht Klaas twee koeken. Werktuiglijk kauwend liepen ze door tot de blauwe tram en alsof ze dat zo hadden afgesproken, bleven ze bij de halte staan.”

De blauwe tram in de Breestraat in Leiden. Op 9 november 1961 was de laatste rit van de Blauwe tram van Leiden naar Den Haag

Nawoord

De kaart die Maarten Koning af en toe raadpleegde, is waarschijnlijk de topografische kaart 1:25.000 van de Topografische Dienst. Blad 31A Rijnsaterwoude (verkend in 1937 en gedeeltelijk herzien in 1946) uit 1950 beslaat het grootste deel van de wandeling.

Na het centrum van Leimuiden moesten ze wachten voor de Tolbrug (een draai-brug), waarvan eind 1953 de tol opgeheven werd. Ten zuiden van de Tolbrug volgden ze de Heerenweg, die kort vóór hun wandeling omgedoopt was in Willem van der Veldenweg.

Op de pont sprak Klaas één van de broers

Van Staveren aan, Gijs en Piet wisselden elkaar af. De uitspraak dat het wel 's slordig weer kon worden was profetisch. Het regenachtige weer zwol tot stormkracht aan, met fatale gevolgen in zuidwest-Nederland de volgende nacht. Er kwamen 1.836 mensen om.

In het café te Rijpwetering waren van 1933-1962 Theo Zoetemelk en zijn vrouw, tante Beths, de uitbaters van De Vergulde Vos (Zoetemelk 1985, p. 160). Aangekomen in Leiden namen Maarten en Klaas de blauwe tram (NZHVM), die onder andere vanaf het NS-station door de Breestraat reed, met een halte bij het

Stadhuis, via Voorschoten en Leidschendam naar Den Haag (Henny Rotteveel, oktober 2014), het einddoel die dag.

Bronnen:

- J.J. Voskuil (1963-2010), Bij Nader Inzien. Amsterdam: Uitgeverij Van Oorschot (11de druk februari 2010, pp. 1159-1165). De tekst is ook opgenomen in de bloemlezing "Had je nog willen wandelen? Mieterse wandelingen met Maarten Koning. Samengesteld door Wim Huijser" (2021). Uitgeverij Van Oorschot
- G.M. Zoetemelk (1985), Dorpen in Alkemade. In: A.G. van der Steur, Tussen Kaag en Braassem.

Oproep: wie weet meer van deze foto?

Van Roen van der Geest ontvingen wij een oproep om uw medewerking voor het achterhalen van meer gegevens over een foto uit het archief van Oud Alkemade, die opgenomen zal worden in een boek over zijn familiegeschiedenis.

De mannen op de foto maakten deel uit van de Binnenlandse Strijdkrachten. De BS kwam voort uit het verzet, was actief sinds september 1944 en stond onder leiding van prins Bernard. De BS zou de geallieerden ondersteunen bij de bevrijding. De foto zou genomen kunnen zijn in Oud Ade in 1945. De maker is onbekend, evenals de schenker aan het archief.

Roen is op zoek naar mensen die iets meer weten over deze foto en dan met name:

- Wie herkent een of enkele van de afgebeelde mannen?

De derde en vierde van links zijn inmiddels herkend als Piet van der Geest en Jo van der Ploeg.

- Wie kan zien waar de foto gemaakt is? - Wie kent de maker en/of schenker van de foto?

Als u meer informatie heeft dan kunt u contact opnemen met Roen van der Geest, telefoon 06-25331848.

De vervening van het Noordveen

Alfred Bakker

Het Noordveen is een kleine polder bij Nieuwe Wetering, drooggemaakt eind negentiende eeuw. De naam verwijst naar de ligging ten opzichte van de veel grotere Veender- en Lijkerpolder. Het had niet veel gescheeld of het Noordveen was daar deel van gaan uitmaken. De eerste poging in de periode 1736-1759 en latere initiatieven tot vervening worden hieronder beschreven. Eerst reconstrueren we de 'nulsituatie' van het toenmalige landschap.

Veen

In de Romeinse tijd lag ten noorden van de Oude Rijn een ontoegankelijk veengebied. In de lager gelegen delen bevond zich bosveen, bestaande uit els en wilg. Via riet- en zeggeveen ging het over in mosveen. In het geval van het Noordveen en het grootste deel van het latere ambacht Alkemade bestond de bodem uit een enkele meters dik pakket mosveen, dat relatief hoog lag. Op dat hoog gelegen mosveen waren plaatselijk meertjes ontstaan, zogenaamde meerstallen. Het Calmere of Westmeer, de oorsprong van het Braassemmeer, was zo'n meerstal. Ook bij het Noordveen lag een veenmeertje. Het waterde via een stroompje af naar het noorden. Het veenmeertje en het stroompje kregen later de namen Lijkerpoel en de Rijt. Aan de westzijde meanderde een wat grotere veenstroom die bevaarbaar was, de Ade.

Ontginning en landgebruik

In de dertiende eeuw legde men de Nieuwe Wetering aan. Vanuit deze ontginningsas groef men sloten in oost-west richting tot aan de Ade. De Lijkerpoel en de Rijt werden in het nieuwe cultuurlandschap opgenomen. Eerst was graanteelt mogelijk op het ontgonnen veen. Toenemende vernatting maakte een omschakeling naar veeteelt nodig.

Eind vijftiende eeuw wordt hennep teelt genoemd. Op enkele percelen aan het water, die gemakkelijk bemest konden worden met bagger, was hennep aangeplant. Ook zullen visvangst en vogeljacht uitgeoefend zijn.

Uit verkoopakten uit de zeventiende eeuw is specifiek grondgebruik bekend: hennep-, hout- en teelakker, weiland en 'ruijgland'.

De enige (zekere) bebouwing was langs de westoever van de Ade, aan beide zijden van de Nieuwe Wetering, bij de Lij-

In 1596 zijn twee landeigenaren in het Noordveen bekend. Guerte Berwits had een 'huisweer' (erf) aan de Nieuwe Wetering en land in het 'Noorderveen' dat beetje bij beetje afkalfde. Zijn buurman Jan Mouwerijnsse zat iets verder van de 'frontlinie'.

kerpoel en plaatselijk langs de Rijt. Bij de mond van de Nieuwe Wetering is op een kaart uit 1596 de naam van Guerte Berwits vermeld.

De scheepvaart over het soms riskante Leidse Meer wist men te 'omzeilen' via een vaar- of veersloot, gegraven tussen de Hanepoel en de Nieuwe Wetering.

Landbezit

De percelen waren ondanks de drassigheid en de nabijheid van de 'waterwolf' gewild bij de elite. De eerste hooggeplaatste persoon die we tegenkomen in het Noordveen was Dirck van Griecken, de schout en baljuw van Hoogmade en Koudekerk. Vanaf 1628 verschijnt Sibilla van Groenewoud in de archieven. Zij was de weduwe van Dirck van Griecken. Zij verkocht tweemaal "vier hond ruigland in het Noorderveen". De kopers waren Dirck Tonisz en Jan Aelbertsz. Op een kaart van Jan Pietersz Dou uit 1631, dus net voor de omkading van de Lijkerpolder, staat een langgerekt perceel langs de Veersloot tussen de Nieuwe Wetering en de Hanepoel van "Ioffrou van Griecken" (= weduwe Van Griecken).

Een andere naam die op Dou's kaart staat was van Cornelis van Weesp, ex-burgemeester van Leiden.

Bodemsoorten in de Romeinse tijd en hoge middeleeuwen. Tot ongeveer 1800 lag in het overgrote deel van Alkemade veen aan de oppervlakte. Hier is de situatie uit de periode tot 1300 afgebeeld, toen het Braassemmeer (zie de cirkel) een stuk kleiner was.

Jan Pietersz Dou karteerde enkele percelen bij Nieuwe Wetering in 1631. Eigenaren waren loffrou van Griecken en Cornelis van Wesop.

Kaart van Jan Pietersz Dou uit 1633 met de oppervlakte van de Hanepoel.

Visserij

Het steeds groter wordende Meer was een 'zegen' voor de vissers en de stad Leiden die het viswater verpachtte. Het water langs de oever van het Noorderveen behoorde tot de "Eerste Verpachting", die zich uitstreckte tot de Hane-, Klei- en Koppoel en stukken sloot die daarop uitkwamen. Toen de ingelanden van de huidige Veender- en Lijkerpolder in 1632 toestemming vroegen om hun gebied te mogen omgeven met een polderkade, rook de stad Leiden onraad. Zij stuurde de landmeter Jan Pietersz Dou naar Alkemade om de oppervlakte van de poelen te meten.

De inpoldering van de Veender- en Lijkerpolder leidde inderdaad tot een verminderde visvangst. Visser Arie Willems Cooy voelde dat in zijn beurs. Hij was pachter van twee partijen vronwater. Cooy beklaagde zich bij de Vroedschap van Leiden over het feit dat hij zoveel schade had geleden door het inpolderen

van de landen aan het "Vennemeertgen, de Lijkerpoel, de Lijckesloot, 't Hanepoeltgen ende de Coppoel" en door het afstoppen van sloten aan de "Braassemermeer" en aan de Lijkerpolder. Door al deze tegenslag had hij een schuld aan de Vroede Vadersen van f 2.875,-.

De hoge heren besloten poolshoogte te gaan nemen. In de vroege morgen van 11 juni 1638 bezochten zij Alkemade. Op het "Lijkerpoeltgen" zagen ze inderdaad dat er twee wijde sloten waren afgedamd. Via de Rijt voeren ze naar de Hanepoel en uiteindelijk naar het Braassemermeer. De vroede vadersen hadden genoeg gezien. Ze stelden Arie Cooy in het gelijk.

Polderkade in 1632 en Googerpolder

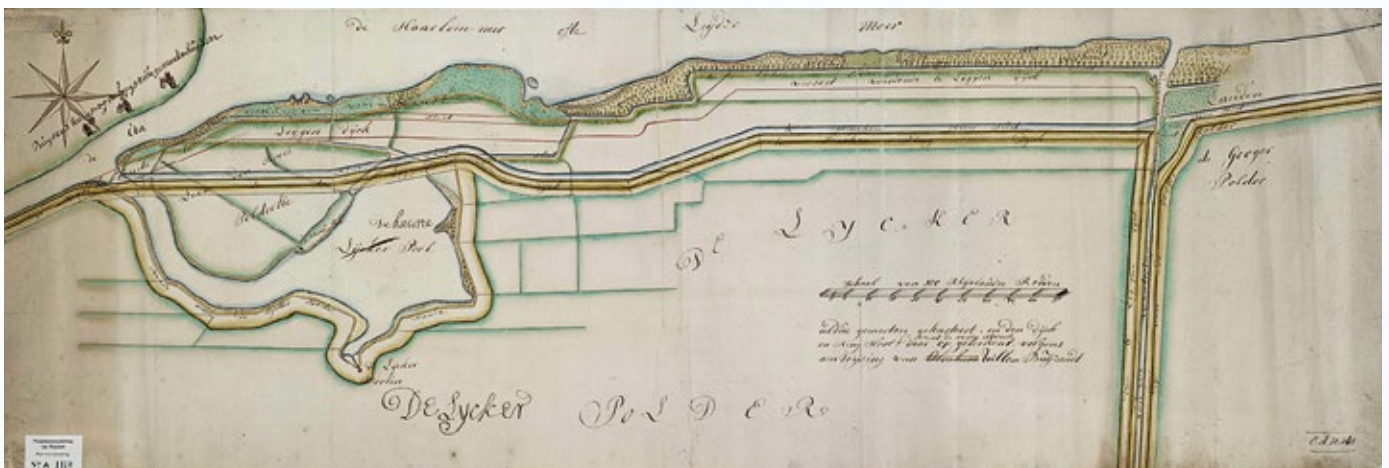
Omstreeks 1640 tekende landmeter Johannes Dou (zoon van Jan Pietersz Dou) de dorpen langs "De groote Leijdsche ofte Haerlemmer-Meer". In de Nieuwe Wete-

ring en de Goog zijn verlaten getekend. De verlaten, of sluizen, zijn gebouwd als onderdeel van polderkades die in of kort na 1632 zijn aangelegd.

De kade van de Lijkerpolder kwam in het noorden dicht bij het Meer te liggen, die wel steeds verder naar het zuiden oprukte. De noordelijke polderkade sloot aan op die van de Googerpolder, waardoor het noodzakelijk werd om een verlaat in de Nieuwe Wetering te bouwen: een houten sluis.

De Googerpolder had in 1715 vergunning gekregen voor vervening, bedijking en droogmaking. Na de succesvolle vervening van die polder - het mosveen leverde prima turf op - lag het voor de hand om ook de nog grotere voorraad turf in de Veender- en Lijkerpolder aan te spreken.

In 1735 kreeg het plan voor de droogmaking kennelijk enige vorm, toen Melchior Bolstra in oktober een eerste simpele kaart van "de groote Veender" of "de

Melchior Bolstra's eerste nauwkeurige kaart (1739) van de toekomstige droogmakerij beperkte zich tot het noordelijk deel. Hij was nog niet helemaal bekend met het terrein: de Hanepoel zag hij aan voor de Lijkerpoel.

gekombineerde groote & lijker polders' maakte. Simpel en zonder percelering, een kopie gebaseerd op de eerdere "grootte kaart van Rijnland" uit 1687.

De ingelanden stelden een soort projectvoorstel op in 1736 met 32 artikelen. Tussen de regels door valt op te maken dat de ontworpen noordelijke ringdijk van de droogmakerij dicht langs de oever van het Haarlemmermeer lag.

In een andere variant lag die ringdijk op een afstand van 22 roeden. Pas in 1746 kwam de ringdijk op 103 roeden afstand van de Meer te liggen.

Drie jaar later ging Bolstra het veld in voor een inmeting en kartering van het te vervenen gebied. Daardoor kon hij in 1739 een gedetailleerde tekening maken van het noordelijk deel van de Lijkerpolder, waar de te maken ringdijk langs het Haarlemmermeer moest komen.

Het Plakkaat van 1595 en de 100 roeden

Het was de bedijkers bekend dat Rijnland belang hechtte aan een goede oeververdediging langs het Meer. Ondanks het feit dat de oever van de Lijkerpolder in de luwte van het eiland Abbenes lag bij noordwestenwinden, namen ze in artikel 3 van hun projectvoorstel iets op over paal-, rijs- en puinwerk. Ze hadden in zekere zin gelijk over de geringe risico's: de eeuwenlange sleet was er bijna tot stilstand gekomen.

Toch was Rijnland niet te vermurwen. De winning van turf, eerst in den droge, en vanaf 1530 ook in den natte via het zogenaamde slagturven, had in het hoogheemraadschap zo'n hoge vlucht genomen dat er toenemende risico's op het gebied van de waterstaat ontstonden. Als een meer of plas zich zou uitbreiden naar een plas die door vervening was ontstaan, zou een onbeheersbare situatie kunnen ontstaan. Rijnland vaardigde dan ook bij herhaling keuren af op het afgraven van veen (de oudste uit 1417) en het slagturven. Een fameus document is het "Placaat op 't stuk van slagturven" uit 1595, met name artikel 25. Het artikel verbood ten enenmale het vervenen binnen honderd "roeden na van enig binnenlands meer". Dat kwam neer op een kleine vierhonderd meter vanuit de oever van het Leidse Meer in dit geval.

De Buijssants willen het onderste uit de kan

Zowel de lokale bevolking als stedelingen hadden belangen bij de vervening. De heer van Alkemade Gerard Anthonij van Wassenaer woonde in Amsterdam. Enkele ingelanden, zoals Cornelis Ascanius van Sijpestijn, kwamen uit Haarlem. Ook notaris Dirk Soutman kwam uit Haarlem. De ingelanden hadden hem als hun gemachtigde aangesteld.

De Haarlemse familie Buijssant bezat ook land in de te vervenen polder en elders in Alkemade, onder andere op de Oude Kooi. Ook was Willem Buijssant eigenaar geworden van De Vergulde Vos in Rijkwetering.

Ten noordwesten van de Hanepoel lag "het Poldertje van Willem Buijsandt", de huidige Leen den Boers polder. Op Bolstra's kaart uit 1744 staat genoteerd: "'t Poldertje van Leen den Boer nu Buijsandt". Het wekt dus geen verbazing dat de Buijssants de hoeveelheid te delven turf wilden maximaliseren.

De kaart van 1739 laat een ontworpen ringdijk zien aan de noordzijde van de toekomstige droogmakerij, op zekere afstand van het Meer. Willem Buijssant vond echter dat de dijk zo noordelijk mogelijk moest komen. Op die manier zou er meer turf gewonnen kunnen worden, onder andere uit zijn eigen poldertje. Hij liet Bolstra met rode lijnen de door hem gewenste dijk intekenen.

De Buijssants hadden verstand van textiel en geld, maar niet van de Rijnlandse reglementen.

Turf is vaderlandische brand; stook toch niet te veel. Van des grond, waarop gy woont, is de Turf een deel.

Een opvoedkundige prent uit 1781 laat de nadelen van de turfwinning zien.

Toestemming

Rijnland gaf op 5 mei 1744 toestemming voor de vervening met een ringdijk die op een afstand van 103 roeden van de Meer-

oever lag. Melchior Bolstra maakte een nauwkeurige inmeting. Hij bepaalde de oppervlakte op 683 morgen inclusief de Lijkerpoel en -sloot. Dat kwam neer op ongeveer 580 hectare.

Na de wat moeizame start, begon men met de vervening. Voor de tijdelijke opslag van de turf bouwde men turfschuren. Op een kaart uit 1759 zijn er twee zichtbaar bij de mond van de Nieuwe Wetering. Die kaart maakt ook duidelijk dat men bleef proberen om ook turf te winnen in de 29 morgen land in het Noordveen: "Versogt worden om te Verven en te trekken in de Veen en Droog Maakerij Lijkcker en Veender Polder."

Eigenlijk is gedurende de hele planvorming en uitvoering van de vervening van de Veender- en Lijkerpolder bij herhaling getracht het Noordveen erbij te betrekken. Tot op het laatste moment is het tracé van de noordelijke ringdijk dwars door de bestaande Mopmolen getekend. Pas op een kaart uit 1785 is sprake van een concept ringdijk aan de noordzijde van de Lijkerpolder.

Kaart van Klaas Vis uit 1785 van de ringdijk van de Lijkerpolder die met een bocht om de Mopmolen heen gaat.

Rijnsaterwoudse polder als voorbeeld

Willem van der Breggen, zoon van een Weteringse predikant, was in Rijnsaterwoude een succesvolle landeigenaar en bestuurder geworden. Hij was onder meer in 1797 betrokken bij de vervening van de Rijnsaterwoudse polder. In Alkemade probeerde Van der Breggen weer een vervening op poten te zetten. Een bekende van hem, Anthonij Maas, had veel land in het Noordveen. Samen met Maas en nog een compagnon wilde Van der Breggen een poging te wagen een vergunning te krijgen voor de vervening van

22. IS gelezen de Requeste van *Willem van der Breggen*, *Anthony Maas* en *Hendrik van Kempen*, daarby te kennen gevende, dat zyl., zoo voor hun zelven, als daartoe, door Ingelanden van dat gedeelte der Lyker-Polder onder Alkemade, gemeenlyk het Noordveen genaamd, gequalificeerd, zich in de maand Juny des gespasfeerden jaars, by Requeste, aan deze Vergadering hadden geïndresfeerd; verzokende dispensatie van het 25 Articul van het Placaat op het Slagturven, van den 20 December 1595, en mitsdien Octroj tot het verveenen, bedyken en droogmaken van dat gedeelte der voorz. Polder, gemeenlyk het Noordveen genaamd.

Reactie van het Departementaal Bestuur op het verzoek voor de vervening van het Noordveen.

het Noordveen. Dit plan mislukte echter, zij kregen geen toestemming van de Hollandse bestuurders en het Hoogheemraadschap Rijnland.

Pas na de droogmaking van het Haarlemmermeer, toen er geen gevaar meer was op een doorbraak van het Meer en het Plakkaat van 1595 hier niet meer van toepassing was, kon een nieuwe poging gewaagd worden om de turfvoorraad in het Noordveen te gelde te maken.

Het kan ook zijn dat Maas c.s. een kans waagden omdat de oever langs het Meer er goed bij lag. Dat bleek al uit een inspectie van de oever van het Haarlemmermeer door de botanicus David Meese in 1766. En het octrooi voor de Googerpolder (met een ringdijk binnen de 100 roeden) was tenslotte ook verleend in 1715, weliswaar met de voorwaarde dat de ringdijk langs het Meer extra zwaar uitgevoerd moest worden. In ieder geval beten de heren in het stof.

In het kader van de droogmaking van het Haarlemmermeer groeven polderjongens in 1842 de ringvaart dwars door het Noordveen. De polder verloor daardoor tien hectare, die deels in de drooggemaakte Meer kwamen te liggen. Er bleven 27 hectare over.

Na de dood van Anthonij Maas (1754-1819) erfde zijn vrouw Lena Tien het land.

Sopjes

In 1856 dienden Olfert Sopjes - een onderwijzer in de Kaag - en consorten een aanvraag in bij het Rijk om het Noordveen te mogen vervenen. Koning Willem III ondertekende het besluit op 14 september 1856.

Zoon Jan en zijn gezin gingen kort daarop in een huis aan de westzijde van de Noordveenweg te Nieuwe Wetering wonen. Het was het voormalige huis van Lena Tien, de weduwe van Antonij Maas. Na Lena Tien waren onder andere Arie de Jong, van beroep bouwman, en Jan Bastiaan de Vos, eveneens bouwman, de bewoners van dit pand geweest.

De werkzaamheden startten direct. Eerst wierp men de ringdijk op, vervolgens liet

men water in, waarna het baggeren van het veen begon. Het slijk werd tot turven gedroogd en verhandeld.

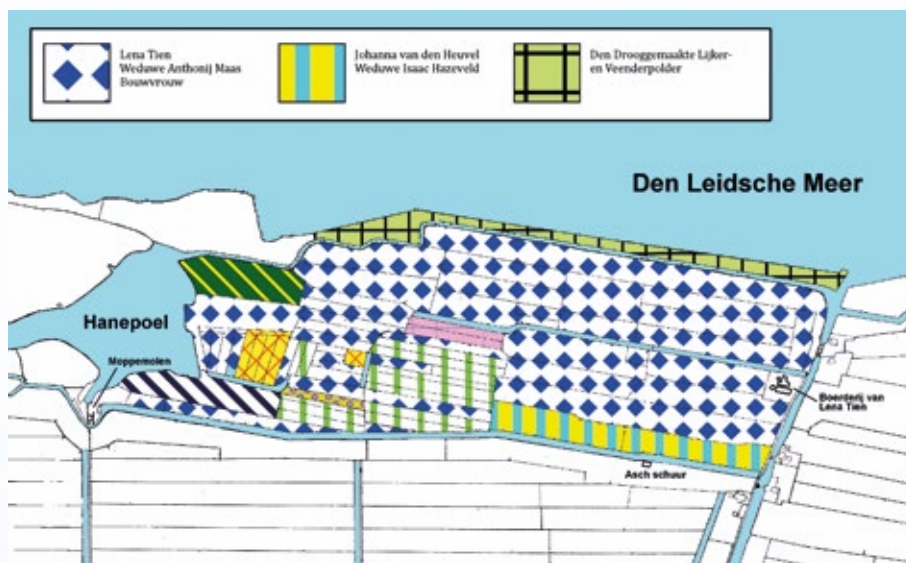
De richting van de vervening was van oost naar west, blijkt uit de topografische kaart van 1877. Dat was het makkelijkst. Via openingen in de ringdijk bij Nieuwe Wetering kon de gebaggerde turf per bok afgevoerd worden.

Op een schetskaart uit 1880 is het stoomgemaal van de droogmakerij aan de ringvaart te zien. Ook is in dat jaar de houten sluis in de Nieuwe Wetering vervangen door een stenen exemplaar. De instelling van de polder volgde in 1888.

Met dank aan Jan Kuijpers.

De eerste steen voor de stenen sluis in de Nieuwe Wetering is op 2 augustus 1880 geplaatst.

Lena Tien was in 1828 de grootste landeigenaar in het Noordveen.

Het stoomgemaal is ingetekend op de schets uit 1880.

Bronnen:

- Alkmadders 2003-1: Sopjes
- Bosatlas van de ondergrond (2009)
- Kuijpers, G. & J. Kuijpers (2019), *Onze Heerlijkheid Alkemade*
- Meer, G.N. van der (1997), *Polder Noordveen*. Alkmadders 1997-4
- Meer, G.N. van der (2019), *Polders. De geschiedenis van de 18 polders in Alkemade*.
- Poel, Th. van der (1990), *Sprokkelen rond de Oude Ade. Een wandeling tussen Kerksloot en Zijl*.
- Teixeira de Mattos, L.F. (1906), *De waterkeeringen, waterschappen en polders van Zuid-Holland. Deel I*.

Het verborgen verleden van Frans van Zomeren

Op onze website www.stichtingoudalkemade.nl is in twee delen een uitgebreid verhaal van Theo van der Poel opgenomen over de voorgeschiedenis van de vele families Van der Geest uit de voormalige gemeentes Alkemade en Warmond. Zij zijn de afstammelingen van Ary van der Geest en Marijtje Vromesteijn. Als 'stamvader' van deze families wordt Frans van Zomeren genoemd, die in 1725 zijn intrede doet in het Lageland van Alkemade. Hieronder in het kort een samenvatting van deze geschiedenis.

Deel 1 - Van Zutphen tot Alkemade

Het eerste deel van het verhaal begint in 1607 in Zutphen met ene **Johan (Jan) Somer**. Hij wordt daar in 1623 beëdigd als burger en door het stadsbestuur aangesteld als pandmeester, een voorloper van de latere Bank van Lening. Het gezin Somer krijgt vier kinderen, waaronder in 1613 zoon Egbert Jansz Somer (van Someren).

Egbert van Someren vertrekt rond 1637 naar Leiden. Hij wordt onder-kassier bij de Bank van Lening en treedt hiermee in de voetsporen van zijn vader Jan. Egbert gaat op 9 februari 1640 in ondertrouw met Maria Jansdr Calff uit Rotterdam. Als beroep geeft hij op: *cassier in de Bancke van Leening*. Als hij door de eigenaar van de bank wordt beticht van verduistering van 1500 gulden wordt hij daar weggestuurd en vertrekt het gezin naar Friesland.

De in Heerenveen geboren zoon van Egbert en Maria, **Johannes (Johan, Jan) van Someren**, vertrekt met zijn gezin weer naar het westen en gaat in Rijnsburg wonen.

Hun zoon **Ernestus** trouwt in Oegstgeest met Jaapie Lelievelt (Lelivelt). Zij krijgen één kind: **Franciscus (Frans)**. Het is deze Frans van Zomeren die indirect de 'stamvader' wordt van de vele families Van der Geest uit het Lageland.

Deel 2 - Een Lagelandse geschiedenis

Deel 2 speelt zich af in het Lageland van voormalig Alkemade. **Frans van Zomeren**, geboren in 1696, bracht zijn jeugd door in Warmond. Hij trouwt in april 1720 met Neeltje de Haas. Er worden in Warmond drie kinderen geboren, waaronder dochter Marijtje. In 1725 verhuist het gezin naar de Moppe in de Vrouwe Venne, waarna de volgende vier kinderen in Oud Ade gedoopt worden. Na het overlijden van Neeltje hertrouwt Frans met Marijtje van der Post en samen krijgen ze nog een kind.

Frans van Zomeren koopt in 1725 voor 600 gulden de woning aan de Moppe van Marijtje Corse Warmerdam, de weduwe van Pieter Jansz van Zijl. Het erf en de bijbehorende weilanden zijn van de Abdij van Rijnsburg. Vanwege de slechte economische omstandigheden in de eerste helft van de achttiende eeuw werden veel boeren gedwongen hun bezit te verkopen omdat zij niet konden voldoen aan hun financiële verplichtingen. Frans profiteert hiervan en wordt in 1729 eigenaar van de opstallen van de boerderij aan de Stroomsloot (nu Van der Hulst). Zijn gebouwen aan de Moppe worden afgebroken en hij verhuist naar de

De huidige Moppehoeve (foto Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed).

Stroomsloot. In 1735 koopt hij om dezelfde tragische redenen de laatste nog overgebleven woning aan de Moppe, de huidige Moppehoeve. Hij was toen dus pachter van al het weiland van de Abdij in de Zuid-Venne en ook eigenaar van stukken land onder Alkemade, Warmond, Leiderdorp en Oegstgeest.

Frans van Zomeren overlijdt op 24 december 1748. Marijtje van der Post hertrouwt met **Gijsbert van der Schot**. Gijsbert is o.a. eigenaar van boerderij 'Het Klaverblad' aan het Vennemeer, die gepacht wordt door Pieter Swanenburgh. Het echt-

Boerderij aan de Stroomsloot (Van der Hulst).

paar krijgt vijf kinderen waarvan alleen Lambertus - die echter op 36-jarige leeftijd ongetrouwd overlijdt - en Cornelia in leven blijven. Cornelia trouwt in 1785 met kaaskoper Dirk Jansz Bus uit Amsterdam. Na het overlijden van haar moeder wordt zij eigenaresse van vier woningen op ca. 150 ha land. Cornelia overlijdt eerder dan haar man Dirk Bus. Omdat zij geen kinderen hebben, wordt hun hele erfenis – afgezien van enkele legaten – na het overlijden van Dirk in 1820 nagelaten aan het R.K. Oude Armenkantoor in Amsterdam.

De nakomelingen van Frans van Zomeren

De enig overgebleven dochter van Frans en zijn eerste vrouw Neeltje, Marijtje, trouwt in 1754 met Pieter Jansz Vromesteijn uit Oegstgeest. Hun huwelijk had nogal wat voeten in aarde bij haar stiefvader Gijsbert van der Schot. Pieter had nauwelijks enige financiële inbreng in het huwelijk, terwijl Marijtje als erfdochter beschikte over een behoorlijke som geld en twaalf morgen land. Er werden passende huwelijkse voorwaarden opgesteld. Marijtje en Pieter werden pachter van Het Klaverblad nadat het contract met pachter Swanenburgh was afgelopen.

Boerderij Het Klaverblad.

De dochter van Marijtje en Pieter Vromesteijn, ook Marijtje genaamd, trouwt met Ary Jacobsz van der Geest. Hun kinderen waren weliswaar kleinkinderen van Frans van Zomeren, maar op geen enkele manier gelieerd aan Cornelia van der Schot en Dirk Bus en konden dus ook geen aanspraak maken op hun erfenis. Alleen Pieter van der Geest de oude, pachter aan het Zijleinde, kreeg een legaat van 100 gulden voor 10 jaar trouwe dienst.

U kunt de uitgebreide geschiedenis lezen op de website www.stichtingoudalkemade.nl onder het kopje **Publicaties** en **Overige artikelen**.

ADVERTORIAL

De Kaaswereld steunt Stichting Oud Alkemade

Boerenkaas maken is onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van onze streek.

De Kaaswereld heeft meer met de lokale geschiedenis dan men op het eerste gezicht zou vermoeden. We proberen het kort uit te leggen. In 2018 is De Kaaswereld uitgeroepen tot 'Beste Boerenkaasspecialist van Nederland'. Dat is niet zo gek, wij promoten al jaren met heel veel trots de boerenkaas in het algemeen en in het bijzonder de boerenkaas uit onze regio. Kaag en Braassem telt ruim 20 boerderijen waar nog steeds op ambachtelijke wijze kaas wordt gemaakt. In de meeste gevallen gaat deze traditie al vele generaties terug. Sinds 2017 staat het boerenkaas maken op de lijst van UNESCO immaterieel cultureel erfgoed.

Stichting Oud Alkemade houdt de geschiedenis van het ontstaan van onze polders, de boerderijen en het boerenkaas maken levend. Daarom dragen wij de stichting een warm hart toe.

Bij De Kaaswereld kunt u meedoen met het digitale spaarsysteem; 'Piggy'. Vorig jaar kon u, naast producten uit de winkel, sparen voor een donatie aan Stichting Droomdag. Dit jaar hebben wij gekozen voor donatie aan Stichting Oud Alkemade.

Het downloaden van de app is heel gemakkelijk: ga naar piggy.nl, download de app en registreer de app met uw e-mailadres. U krijgt een QR-code in beeld waarmee u kunt sparen.

Wij zien u graag in de Kaaswereld, waar u de lekkerste boerenkaas uit de regio gewoon mag proeven.